

Fırat Mollaer, *Türk Muhafazakârlığında Bir Cevelan*, İstanbul: Dergah Yayınları, 2017, 272 s.

Değerlendiren: Gülsen Kaya Osmanbaşoğlu

Söz konusu siyaset bilimi olduğunda, birbirine denk sayılabilecek birtakım kavramların, ideolojilerin ve hareketlerin, akademik camiada birbirinden oldukça farklı sayıda ve derinlikte çalışıldığı görülmektedir. Birtakım konular, akademinin göz bebeğindeyken ve sahiplenici bir tavır içinde ele alınırken, bazı kavramların ise daha eleştirel ve alaycı bir tonda incelendiği görülmektedir. Son dönemde Türkiye gerçeği ile oldukça ilişkili olan fakat akademide Türkiye'deki siyasetin ve toplumun belli karakteristiklerini fevkalade içkinleştirmesine tezat olacak biçimde, derinlemesine incelenmesi nicel anlamda çok yaygınlaşmamış olan muhafazakârlık kavramına, karıncanın su taşıması misali katkı yapan Fırat Mollaer'in çıkardığı son kitabını incelemeye değer buluyorum. Mollaer, öncesinde *Türkiye'de Liberal Muhafazakârlık ve Nurettin Topçu ve Muhafazakârlığın İki Yüzü* adlı Dergâh yayınlarından çıkmış iki kitabı başta olmak üzere muhafazakârlığın incelenmesine mühim katkılar sunmuş bir yazar. Geliştirdiği tekno-muhafazakârlık kavramından sonra *Türk Muhafazakârlığında Bir Cevelan* kitabıyla literatüre katkı sunan Mollaer'in kitabına ilişkin metodolojik ve kavramsal açıdan birçok olumlu değerlendirmenin yanında birtakım kısıtlar ve eksik bırakılmış yönlerin bulunduğunu da ifade etmek gerekmektedir. Bunu yaparken öncelikle Mollaer'in kitabında nelere ve nasıl değindiğini ortaya koyacak, sonrasında çalışmasının güçlü ve zayıf yönlerini not edeceğim. Tüm bunları yapmadan önce bu kitap eleştirisini yaparken neyi amaçladığımı kısaca belirteceğim.

Glenn, 1978 yılında yaptığı çalışmada, kitap eleştirilerinin daha çok kitap promosyonuna katkı sağlayan araçlar olduğunu öne sürer. Burada promosyondan kast edilen, kitabın tanıtımının yapılarak, daha geniş kitlelere ulaşmasının sağlanmasıdır.

@ Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi. gulsen.kaya@asbu.edu.tr

sıdır. Glenn'den farklı olarak, bu kitap eleştirisini yazma amacım, Champion ve Morris'in öne sürdüğü gibi, entelektüel diyaloga katkı sunmaktır. Kitabı okurken altını çizdiğim, önemsedğim aynı zamanda eksik bulduğum yönlerini yazarla ve konuya ilgi duyan entelektüellerle paylaşmak ve bir bakıma karşılıklı okuma yapma sürecinin gerçekleştirilmesi esas gayemdir. Ayrıca Mollaer'in kitabının, içinde bulunduğumuz akademik bağlamdaki yeri, literatüre nasıl bir katkı sunduğu ve hangi açılardan geliştirilebileceği konusunda gözlemlerimi paylaşmayı amaçlamaktayım. Bunlar, Ingram ve Mills tarafından bir kitap eleştirisinin başat fonksiyonları olarak görülmektedir.

Fırat Mollaer, kitabını, düşünsel serüven üzerinden ele almıştır. Bunu yaparken, Türkiye'de muhafazakârlığı besleyen damarlardan bir tanesi olarak edebiyatı ve Ahmet Hamdi Tanpınar, Peyami Safa gibi roman yazarlarını da ele almayı ihmal etmemiştir. Bunun yanı sıra Moran, Gürbilek ve Koçak gibi edebiyat eleştirmenleri de Türk muhafazakârlığını anlama çabası içinde yer bulmaktadır. Muhafazakârlığa yalnızca felsefi açıdan ya da siyaset bilimi açısından yaklaşmaması ve bilhassa erken Cumhuriyet döneminde düşünce serüveninin taşıyıcılarından bir tanesi olarak kabul edilen edebî eserleri ve onların eleştirilerini de analize dâhil etmesi, çalışmanın güçlü yönlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Zira Adorno'nun *Kültür Eleştirisi ve Toplum*'dan alıntılıdığı: "Nesneyle ilişkiyi bir kez terk etmiş olan hiçbir kuram hatta doğru olanı bile delice kuruntulara kapılma tehlikesinden uzak değildir" cümlesi, kitaba başlamadan okuyucunun karşısına çıkan ilk cümle. Kitabın, nesneyle ilişkinin önemine vurgu yapan teorik bir çalışma olması da bu yönü ile anlamlı. Ne var ki kimi bölümlerde, nesneyle ilişkinin asgari düzeye indiği bir üslubun benimsendiğini de not etmek hakkaniyetli bir değerlendirme olur.

Kitabın ilk bölümünde, Türk muhafazakârlığının nereye gittiği sorusu yöneltiyor ve kitabın kısa bir öz değerlendirmesi yapılıyor. Bu bölümde de belirtildiği gibi Türk muhafazakârlığı çalışmalarındaki metot ve eleştiri ile ilgili eksiklikleri ortaya koyarken, bunun yeterli sayıda örneklem üzerinden şekillenmemesi ifade ediliyor (Mollaer, 2017, s. 21). Kitabın devamında yazar, kök temalardan bahsederken, zaman içinde Türk muhafazakârlığının daha fazla bulanık ve karmaşık bir anlam kazandığını, klasik muhafazakârlığı takip eden dönemde Tanpınar ve takipçilerince benimsenen huzur üslubu, gelenekçi, Bergsoncu, kültürel, liberal ve gelenekçi muhafazakârlık gibi çeşitli alt başlıklar altında birbirinden oldukça farklı ihtivaları bulunan muhafazakârlık türlerinin palazlandığını belirtiyor (Mollaer, 2017, s. 43).

Türk muhafazakârlığının tanımsızlığını sorgulayan yazar, "etiketleme olarak muhafazakârlık" bölümünde aslında bu kavramın küçümseyici çağrışımlarını, Batıcılık ile geliştirdiği çelişkili ilişki üzerinden analiz etmiştir (Mollaer, 2017, ss. 53-

55). Peyami Safa'nın *Bir Tereddüdün Romanı* adlı eserine atıfla, gelenekle harmanlanmış dinî temalar ile Batılılaşma eksenindeki modernleşme arasında kalmışlığı ifade eden *tereddüt* kavramının hem bir arada farklı kimliklerin barındırılmasından oluşan melezleşmeye hem de çatışma ve çarpıklığa işaret edebildiği ortaya konmuştur (Mollaer, 2017, ss. 58-60). Bu tereddüt durumunun, kültürelcilik kavramı açısından kilit rol oynadığı ifade edilmektedir (Mollaer, 2017, s. 62). Aslında bu tereddüt tutumunun kimi dönemlerde, aşırı ilerlemeciliğe karşı bir denge unsuru olarak ortaya çıktığı belirtilmektedir (Mollaer, 2017, s. 63).

Klasik muhafazakâr politik imgeler bölümünde, Türk muhafazakârlığı ile bahçıvan ve mühendis kavramları arasında bir ilişki kurulmaktadır (Mollaer, 2017, s. 68). Mollaer, bahçıvan kavramını, Mannheim'ın tarihsel muhafazakârlık kavramından esinle “rasyonalizmin reddi ve kendiliğindenlik” üzerinden kurgular (Mollaer, 2017, s. 69; Mannheim, 2002). Burada ortaya konan karşıtlık, mühendis plancılığı ile bahçıvan kendiliğindenliği arasında vuku bulmaktadır (Mollaer, 2017, s. 69). Bu karşıtlık aynı zamanda birlikteliği de barındırmaktadır. Mollaer (2017), bu karşıt analojinin bütünüyle açıklayıcı olmadığını kabul etmektedir (s. 80). Mollaer (2017), bahçıvanlığı, politik kuşkuculukla ilişkilendirirken, bahçıvanın agnostik veya “utangaç ateist” olacağını ileri sürmektedir (s. 91). Ne var ki yazarın bahçıvan imgesinin bu denli plansız olduğu varsayımı, kanaatimce üzerinde tartışmaya değerdir. Zira bahçıvan imgesi başlı başına hem planlı olmayı hem de elinde olmayan faktörleri göz önünde bulunduran kaderciliği kendi içinde barındırıyor olabilir.

Mollaer (2017), mühendis olarak tanımladığı grubun seçkinciliğinden dem vurarak, önemli sayılabilecek şu analizi yapmaktadır: “[B]ahçıvanın sosyal haklar konusundaki körlüğü, mühendiste kültürel haklar açısından devam etmektedir” (s. 98). Ampirik siyasette ise bahçıvan siyasetçiler dediği kesimin esasen Türkiye özelinde karşıtlık içermediğini ortaya koyarak (Mollaer, 2017, s. 99) aslında Demokrat Parti döneminden bu yana siyasal mühendis kabul edilebilecek bürokratlara karşı yükselen teknokrasiyi çağrıştırmaktadır. Yazar, bahçıvan ve mühendis imgelerine ek olarak, oyun, hâle ve çıplaklık imgelerinin de Türkiye muhafazakârlığını anlamada önemli olabileceğinin altını çizmiştir. Burada kullanılan hâle kavramının gizem ve kutsiyet gibi çağrışımlar içerdiğinin not edilmesi de anlamlı bir katkıdır (bkz. Mollaer, 2017, ss. 104-110). Öte yandan agnostik ya da “utangaç ateist” olduğu öne sürülen bahçıvanın (Mollaer, 2017, s. 91), *transandantal* (aşkıncı) alana nasıl taşındığı üzerinde daha fazla açıklamaya ihtiyaç bulunduğu kanaatindeyim.

Mollaer'in (2017) not ettiği, muhafazakârlıkla ilgili bilhassa eleştirel söylemlerin artmasının aşırı-politizasyonla ilişkili olduğu ve bu durumun özle ilgili olmadığı (*ilineksel olduğu*) vurgusu ise kayda değer bir tespittir (s. 115). Post-muhafazakâr-

lık konusunda Fethi Açıkel'in Ak Parti'ye ilişkin tespitlerini "melankolik öfke siyaseti" olarak tanımlayan yazar, durumun daha doğru tespiti için ülkeler arası karşılaştırmalı analizleri öneriyor (Açıkel, 2015; Mollaer, 2017, ss. 118-121). Buradaki öneriye katılmakla birlikte post-modern düzlemdeki diğer siyasi aktörlerle birlikte meseleyi doğru bağlamda ele almanın da gerektiği kanaatindeyim ki melankolik öfkenin, tek boyutlu ve tek taraflı olmadığı behemehâl ortaya konulabilsin. Diğer bir ifade ile melankolik öfkenin yalnızca post-muhafazakârlara özgü olup olmadığının tespiti de bahsedilen karakteristiği ortaya koyarken önem arz etmektedir. Bahsedilen çekince, Mollaer (2017) tarafından da kısmen dile getirilmiştir (s. 124). Kitapta ayrıca içinde yaşanan dönemin anlamlandırılmasına ilişkin post ibaresinin kullanılmasına ilişkin kuşku, ilginç bir tartışma olarak akıcı biçimde verilmiştir (Mollaer, 2017, ss. 134-138).

Türk muhafazakârlığına ilişkin sorunlarla ilgili bölüm ise kavramın karmaşık yapısının metodolojik kısıtlar getirdiğini, diğer bir ifade ile araştırma nesnesinin bir ölçüde belirsiz olduğunu ortaya koymuştur (Mollaer, 2017, s. 146). Bu haklı tespit, Türkiye'de Kemalizm gibi başkaca birçok kavram için geçerli bir sorun alanıdır. Öte yandan usul ve entelektüel gelenek konusunda, safları çok belirgin kişilerin, bu konuya ilgi gösterdiğinin altı çizilmiştir (Mollaer, 2017, s. 161). Teorik sorunları irdelerken, "Kadın Bacaklarını İsa'dan Yeğ Tutan bir Muhafazakâr" şeklinde provokatif sayılabilecek bir başlık atan yazar, muhafazakâr düşünürler incelenirken ortaya konulan seçici tavrı irdelemektedir.

Alışılışın aksine Mollaer, metodoloji adını verdiği ve çalışma özetinin yanında yöntem, araştırma nesnesi ve metodolojik kısıt ve varsayımlarına yer ayırdığı oldukça açıklayıcı ve kendi kendini yer yer eleştiren bir bölümü, kitabın en sonuna koymayı yeğlemiştir. Yorumsamacı ve eklektik bir yöntem ve lineer olmayan bir metodoloji üzerinden şekillenen bu çalışma için metodoloji bölümünün en başta vermek belki de kitabın değerine ilişkin okuyucuyu olumsuz yönlendirecek ve beklentiyi düşürecekti. O nedenle kitabın sonuna iliştirilen bu bölümü, yazarın günah çıkarma ve arz-ı hâl alanı olarak değerlendirdim ve özellikle bu bölümü çok beğendim.

Öte yandan her ne kadar çalışmanın odak noktası olmasa da muhafazakârlık konusundaki davranışçı yaklaşımlara da bir miktar değinilmesi, Türkiye'deki bağlamın ele alınması açısından kıymetli olabilirdi. Benzer biçimde muhafazakâr düşüncenin, siyasal partiler düzeyinde kurumsal boyutunun da en azından giriş seviyesinde ortaya konması, kitabın bütüncüllüğüne katkı sunabilirdi. Zira post-muhafazakârlık incelenirken Ak Parti başat aktör olarak görülmüş fakat geçmişte Türkiye siyasetinde rol oynayan diğer partilere yeterince yer ayrılmamıştır. Kitaba yoneltilecek bir başka eleştiri ise yer yer dipnotların ana metni baskılamasıdır. Bilhassa

“Türk Muhafazakârlığı Sorunları” kısmında dipnotların birçok sayfada ana metinden daha uzun olması, okumayı güçleştiren bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Sonuç itibari ile Türkiye’de siyasal düşüncelerin serüveni ile ilgilenen kişilerin, akademisyenlerin, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin istifade edebileceği *Türk Muhafazakârlığında Bir Cevlan*, zengin anlatımı, yerli ve yabancı kaynakları birlikte ve yerinde ele alması ile önemli bir kaynak olarak görülebilir. Türkiye’de muhafazakârlığın ne olduğu üzerine Türk muhafazakârlığının amorf yapısı nedeniyle çok sayıda düşünsel egzersize ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çalışmanın, nitelikli yeni çalışmalara ilham verme potansiyelinin olduğunu ve ufuk açıcı öğeler barındırdığını düşünmekteyim.

Kaynakça

Mollaer, F. (2017). *Türk muhafazakârlığında bir cevlan*. İstanbul: Dergah Yayınları.